

The relationship between spiritual intelligence and creativity with the shyness of adolescent girls

Malihe Shiri✉, Hoshng Jadidi

Abstract

Background and Aim: This study was aimed to determine the relationship between spiritual intelligence and creativity with shyness in high school girls. **Methods:** The research method was descriptive-correlational, and the research design was correlational. Among the adolescent high school girls in Saveh city who were studying in the academic year of 2015-2016, a statistical sample of 150 students was selected by cluster random sampling. The tools of this study were King's Spiritual Intelligence Scale, Abedi Creativity Questionnaire, and Samui Shyness Questionnaire. Data were analyzed by Pearson correlation method and simple linear regression model. **Results:** The results showed that there was a positive relationship between spiritual intelligence and creativity with a correlation coefficient ($r = 0.207$ and $P = 0.05$). And there is a significant negative relationship between spiritual intelligence and shyness with a correlation coefficient ($r = -0.181$ and $P = 0.05$) and between shyness and creativity with the obtained correlation coefficient ($r = -0.164$ and $P = 0.05$). Regression analysis also showed that spiritual intelligence and creativity predict shyness in students. **Conclusion:** Findings showed that the component of transcendent awareness was effective in predicting shyness among students.

Received: 03.05.2020

Revision: 05.07.2020

Acceptance: 23.08.2020

Keywords:

Spiritual intelligence, creativity, shyness

How to cite this article:

Shiri, M., Jadidi, H. The relationship between spiritual intelligence and creativity with the shyness of adolescent girls. *jayps*, 2021, 1(1): 71-80

Article type

Original research

1. **Malihe Shiri**, Graduate of Master of General Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran; 2. **Hoshang Jadidi**, Assistant Professor, Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran

✉ Correspondence related to this article should be addressed to **Hoshang Jadidi**, Assistant Professor, Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran
Email: hjadidi86@gmail.com

رابطه بین هوش معنوی و خلاقیت با کمرویی دختران نوجوان

ملیحه شیر، هوشنگ جدیدی ✉

چکیده

زمینه و هدف: پژوهش حاضر با هدف تعیین رابطه بین هوش معنوی و خلاقیت با کمرویی نوجوانان دختر مقطع متوسطه بود. **روش پژوهش:** این پژوهش توصیفی - همبستگی و طرح پژوهش از نوع همبستگی بوده که از بین دختران نوجوان مقطع متوسطه شهرستان ساوه که در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ مشغول به تحصیل بودند نمونه آماری ۱۵۰ دانش آموز و با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. ابزارهای این پژوهش پرسشنامه هوش معنوی کینگ، پرسشنامه خلاقیت عابدی و پرسشنامه کمرویی سموعی بودند. داده‌ها با روش همبستگی پیرسون و مدل رگرسیون خطی ساده تحلیل شدند. **یافته‌ها:** نتایج نشان داد که بین هوش معنوی با خلاقیت با ضریب همبستگی به دست آمده ($r = 0/207$ و $P = 0/05$) رابطه مثبت و بین هوش معنوی با کمرویی با ضریب همبستگی ($r = -0/181$ و $P = 0/05$) و بین کمرویی و خلاقیت با ضریب همبستگی به دست آمده ($r = -0/164$ و $P = 0/05$) رابطه منفی معناداری وجود دارد. همچنین تحلیل رگرسیون نشان داد که هوش معنوی و خلاقیت، کمرویی را در دانش‌آموزان پیش‌بینی می‌کنند. **نتیجه‌گیری:** نتایج نشان دادند که مؤلفه‌ی آگاهی متعالی بر پیش‌بینی کمرویی در دانش‌آموزان مؤثر بودند.

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۲/۱۴

اصلاح مقاله: ۱۳۹۹/۰۴/۱۵

پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۹/۰۶/۰۲

واژه‌های کلیدی:

هوش معنوی، خلاقیت، کمرویی

نحوه ارجاع دهی به مقاله:

شیری، م. و جدیدی، ه. (۱۳۹۹).
رابطه بین هوش معنوی و خلاقیت با
کمرویی دختران نوجوان. *دوفصلنامه
مطالعات روان‌شناختی نوجوان و جوان*،
۷۱-۸۰: (۱۱۱)

نوع مقاله:

پژوهشی اصیل

۱. ملیحه شیر، دانش آموخته کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران؛

۲. هوشنگ جدیدی، استادیار گروه روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

✉ مکاتبات مربوط به این مقاله باید خطاب به هوشنگ جدیدی، استادیار گروه روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران باشد.

پست الکترونیکی: hjadidi86@gmail.com

مقدمه

بی‌شک یکی از زیباترین ویژگی‌های انسان، قدرت آفرینندگی و خلاقیت اوست؛ به کمک همین ویژگی است که انسان می‌تواند اهداف آرمان‌گرایانه خود را تحقق بخشیده و توانایی‌های خود را شکوفا سازد (۱)؛ پژوهشگران خلاق بودن را فرایند ایجاد هر چیز جدید با ارزش تعریف می‌کنند؛ برخی افراد می‌پندارند که خلاق بودن خصوصیت ذاتی شمار معدودی از انسان‌هاست که با این توانایی متولد می‌شوند (۲)؛ در صورتی که ثابت شده است، این استعداد در نوع بشر به مثابه حافظه عمومیت داشته و می‌توان آن را با کاربرد اصول و روش‌های معین پرورش داد (۳). پیشرفت روزافزون جامعه بشری در ابعاد مختلف، گویای این واقعیت است که در گرو خلق اندیشه‌های نو و تحول در نظام‌های آموزشی است که علم و تکنولوژی به سرعت پیشرفت کرده و افراد خلاق در این پیشرفت و تحول عظیم نقش کلیدی و تعیین کننده داشته‌اند (۴)؛ از آنجا که امروزه، تعلیم و تربیت به عنوان اساسی‌ترین عامل رشد و توسعه فرهنگی، سیاسی و اقتصادی و اجتماعی اهمیت بسزایی پیدا کرده، مسئولیت معلمان در بروز خلاقیت دانش‌آموزان نیز بیشتر شده است؛ توانایی فکری و خلاقیت معلمان می‌تواند به بروز خلاقیت در نوجوانان و در جهت بهبود کیفیت آموزش و پرورش بیانجامد. از این رو، هوش معنوی می‌تواند با روش‌های متنوعی برای تربیت توجه، تغییر شکل دادن هیجانات و تربیت رفتارهای اخلاقی نوجوانان امروزی رشد یابد (۵)؛ این شیوه‌ها و خاصیت منحصر به فرد هیچ یک از سنت‌های مذهبی یا آموزش‌های معنوی نیست؛ گرچه آن با رشد اخلاقی، هیجانی و شناختی مرتبط شده است؛ اما با هیچ یک از آن‌ها نیز همانند نیست؛ زیرا انواع مختلف هوش به میزان متفاوتی توسعه می‌یابند (۶).

یک نفر ممکن است بیشتر در یکی از حیطه‌ها رشد یابد ولی حیطه‌های دیگر نه؛ وقتی مباحث و مسائل اخلاقی - هیجانی حل نشده باقی می‌ماند، دقیقاً ارزش معنوی بازاری می‌شود؛ معنوی، جلوه‌ای از هوش معنوی، شامل درجه‌ای از رشد اخلاقی و هیجانی و همچنین رفتار اخلاقی است (۴). هوش معنوی آخرین هوش شناخته شده توسط بشر است و مختص انسان است؛ این هوش افراد را خلاق می‌کند؛ چون به افراد کمک می‌کند قواعد را جایگزین کنند و با مرزها بازی کنند؛ به ما توانایی تمیز و انتخاب می‌دهد؛ ما را سرشار از شفقت و ادراک می‌کند؛ و به ما کمک می‌کند محدودیت‌ها را ببینیم؛ با این توصیف سازمان‌های کنونی باید خود، سرچشمه‌ای برای موج تغییر و تحول باشند، نه این که در انتظار موج بنشینند؛ و صد البته این مهم جز با به کارگیری و حمایت افراد خلاق و مخترع به دست نخواهد آمد (۷). از چشم‌انداز روان‌شناسی نیز خلاقیت مفهوم یا پدیده‌ای یگانه و بدیع فرض شده است. با این تأکید که خلاقیت یک فرایند روانی است. فرایندی که به حل کردن، ایده پروری، مفهوم‌سازی، ارائه اشکال هنری و علمی یا تولیدات صنعتی منجر می‌شود؛ بنابراین، خلاقیت یک فرایند روانی تصور می‌شود که یکتا و یگانه بوده و خاصیتی ابداعی دارد. تأکید بر دو اصل بدیع - اختراعی بودن و یگانگی - تازگی در سایر تعریف‌هایی که در حوزه ادبیات موضوعی خلاقیت وجود دارد، مطرح شده است. مورگان، ۱۹۵۳ با منتشر کردن ۲۵ تعریف از خلاقیت بیان کرد که اجماع این تعریف‌ها نشانگر این واقعیت است که خلاقیت مستلزم پدید آوردن چیزی یگانه است و تورنس، ۱۹۶۱؛ ضمن تأکید بر عنصر تازگی یک اصل دیگر را به این مجموعه اضافه کرده است. به اعتقاد او خلاقیت ضمن بهره‌مندی از عنصر تازگی و بدیعی بودن باید دارای تناسب هم باشد. اصل تناسب یا مفید بودن با کارایی

تربیت افرادی با سواد و خلاق فراهم کند؛ بنابراین تقویت هوش معنوی ممکن است یکی از روش‌های مناسب سازگاری با مشکلات نوجوانان بوده و در عملکرد تحصیلی و به دنبال آن خلاقیت فردی نوجوانان تأثیر بسزایی دارد.

افزون بر آن، کمرویی یک پدیده پیچیده و مرکب ذهنی، روانی و اجتماعی است که به دلایل بی‌شمار در طول دوران رشد به تدریج پدیدار و با دارو برطرف نمی‌شود؛ کمرویی رفتاری اکتسابی و آموخته شده و برای درمان و برطرف کردن آن باید یادگیری زدایی صورت گیرد و رفتار تازه و مطلوب اجتماعی در فرد فراگیر شود؛ اگر در مورد رفتار غیراجتماعی این قبیل جوانان چاره‌ای اندیشیده نشود فرد دچار استرس‌های شدید شده و احتمالاً خطرناک‌ترین وضع را برای ابتلا به بیماری‌های شدید روانی مانند اسکیزوفرنی و یا افسردگی خواهد داشت (۹). کمرویی هم یک ناتوانی و معلولیت فراگیر اجتماعی است. در هر جامعه درصد قابل توجهی از کودکان، نوجوانان و بزرگسالان با این اختلال رفتاری و بازدارنده رشد شخصیت اجتماعی مواجه‌اند. در بسیاری از مواقع، کمرویی اصلی‌ترین مانع شکوفایی قابلیت‌ها، خلاقیت‌ها و ایفای مسئولیت‌هاست (۱۰). نتایج پژوهش‌ها نشان داد که افراد کمرو از ابراز وجود می‌هراسند، درباره شیوه واکنش دیگران به خود بسیار حساس‌اند و به سرعت دستپاچه می‌شوند و نشانه‌های فیزیولوژیکی اضطراب مانند بالا رفتن ضربان قلب، سرخ شدن چهره و ناراحتی معده را تجربه می‌کنند (۱۱، ۱۲ و ۱۳). نتایج پژوهش‌های دیگر نشان داد که افراد کمرو به جنبه‌های منفی شخصیتشان زیاد توجه دارند، آن‌ها نقاط ضعفشان را بزرگ و نقاط قوتشان را کم‌ارزش می‌دانند؛ این امر منجر می‌شود که ادراکات و عقاید ضعیفشان شکل گیرد (۱۴، ۱۵ و ۱۶)؛ افراد کمرو نه تنها تصویرسازی منفی از خود در ذهن

اجتماعی و عمومی ارتباط دارد؛ برای مثال، یک اختراع تا چه اندازه در اجتماع مفید و مؤثر واقع می‌شود و به نیازهای اجتماعی که گاه محرک ابداع است پاسخ می‌دهد. اگر هواپیما بر سرعت حرکت آدمیان نمی‌افزود و چشم‌اندازی دیگر از سفر به آسمان ارائه نمی‌کرد بعید بود مورد استقبال قرار گیرد. باین‌حال باید توجه کرد که اصل تورنس مورد پذیرش تمامی صاحب‌نظران واقع نشده؛ آنان مدعی‌اند که برخی از آثار و تولیدات شاید هیچ کاربرد عمومی و اجتماعی نداشته باشد با این حال باید آن‌ها را یک اثر خلاق محسوب کرد (۵).

با پیشرفت روزافزون و پیچیدگی جوامع و وقوع تغییرات سریع علمی، صنعتی و اجتماعی، پیش‌بینی دانش‌ها و مهارت‌های ضروری برای زندگی آینده مشکل شده است و به عبارتی نمی‌توان به گذشته به عنوان راهنمای آینده تأکید داشت؛ در چنین شرایطی نظام‌های آموزشی ناچارند با کنار گذاردن شیوه‌های سنتی تعلیم و تربیت نظیر انباشت اطلاعات، مدرک‌گرایی و اهتمام به تربیت انسان‌های هم‌رنگ، آموزش خلاقانه را گسترش داده و اقدام به تربیت نسلی نمایند که در شرایط ناشناختی آینده و در برخورد با موضوعات و مشکلات جدید، قادر باشند به صورت مستقل اندیشیده و اقدام به تصمیم‌گیری نمایند (۴)؛ لذا با توجه به موارد فوق، ترکیبی از عوامل مربوط به هوش معنوی و خلاقیت، در کنار هوش آکادمیک، عامل بسیار تأثیرگذار و مهمی در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است؛ اهمیت این متغیرها زمانی تأثیرگذار خواهد بود که در رجوع به مطالعات کنونی، تأثیر هوش، معنویت و خلاقیت در بهبود عملکرد تحصیلی، کارایی شغلی و موفقیت مدیران ملاحظه می‌شود (۸)؛ از آنجا که پیشرفت تحصیلی از مهم‌ترین نتایج نظام آموزشی برای فرد و جامعه به شمار می‌آید و با توجه به اینکه، شناسایی مؤلفه‌های تأثیرگذار، شرایط مناسب را برای

دارند، بلکه به قضاوت‌های غیرطبیعی می‌پردازند؛ و احساس می‌کنند دیگران آن‌ها را قبول ندارند (۱۷) و (۱۸). با توجه به اهمیت موارد فوق و تأثیر ساختار این سه متغیر بر آینده اجتماعی دانش آموزان پژوهشگر تصمیم به بررسی ارتباط بین هوش معنوی، خلاقیت و کمرویی دانش آموزان دبیرستانی پرداخت. سؤال پژوهشی این تحقیق به شرح زیر است: آیا بین هوش معنوی و خلاقیت با کمرویی نوجوانان رابطه وجود دارد؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش اجرا در زمره پژوهش‌های توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانش آموزان مقطع متوسطه دخترانه شهر ساوه که در سال تحصیلی ۹۴-۹۵ مشغول به تحصیل بودند را تشکیل داد که از بین جامعه آماری مطرح شده، گروه نمونه‌ای به تعداد ۱۵۰ دانش آموز به عنوان حجم نمونه دانش آموزان دختر مدارس دخترانه شهر ساوه و با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند.

روش اجرای پژوهش

برای انتخاب نمونه‌های پژوهش حاضر ابتدا با تهیه لیستی از مدارس مقطع متوسطه به صورت تصادفی ۴ مدرسه انتخاب و از بین این ۴ مدرسه نیز به صورت تصادفی ۲ کلاس انتخاب و از بین این کلاس‌ها، نمونه پژوهش انتخاب و پرسشنامه‌های پژوهش با توجه به اصول رازداری و اطمینان از محرمانه ماندن اطلاعات بر روی آن‌ها اجرا و داده‌ها جمع‌آوری شد و پس از تکمیل پرسشنامه‌ها نتایج با استفاده از ضرایب همبستگی پیرسون و رگرسیون تحلیل شد.

ابزار پژوهش

پرسشنامه هوش معنوی کینگ: پرسشنامه هوش معنوی کینگ در سال ۲۰۰۸ توسط کینگ طراحی و ساخته شد؛ این پرسشنامه دارای ۲۴ گویه است و چهار زیر مقیاس تفکر وجودی انتقادی دارای سؤالات ۱، ۳، ۵، ۹، ۱۳، ۱۷، ۲۱؛ تولید معنای شخصی دارای سؤالات

پرسشنامه خلاقیت عابدی: پرسشنامه سنجش خلاقیت که به آزمون سنجش خلاقیت عابدی (CT) مشهور است بر اساس نظریه تورنس درباره خلاقیت و در سال ۱۳۶۳ به وسیله عابدی در تهران ساخته شده است. این پرسشنامه چندین بار مورد تجدید نظر قرار گرفت و در نهایت فرم ۶۰ سؤالی آن در دانشگاه کالیفرنیا به وسیله عابدی تدوین گردید. این آزمون ۶۰ سؤال سه گزینه‌ای دارد که از چهار خرده آزمون سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف‌پذیری تشکیل شده است؛ گزینه‌ها نشان دهنده میزان خلاقیت پایین، متوسط و بالا می‌باشند که نمره یک برای خلاقیت پایین، نمره دو برای خلاقیت متوسط و نمره سه برای خلاقیت بالا در نظر گرفته شده است. نمره‌گذاری و تفسیر همان‌طور که ذکر شد این پرسشنامه شامل ۶۰ سؤال است و هر سؤال نیز سه گزینه دارد. گزینه‌ها نشان دهنده میزان خلاقیت از کم به زیاد

همیشه=۴ میزان کمرویی خود را گزارش کردند. در این مقیاس نمره هر آزمودنی در دامنه صفر تا ۱۷۶ قرار می‌گیرد. ضریب پایایی این آزمون با استفاده از طریق آلفای کرونباخ، برای دانشجویان دختر ۰/۸۶، برای دانشجویان پسر ۰/۸ و برای کل جمعیت دانشجویان ۰/۸۳ گزارش گردید. پایایی پرسشنامه به روش دو نیمه کردن (زوج-فرد) ۷/۰ محاسبه شد که در سطح ۰/۰۱ معنادار بوده است. پایایی از نوع باز آزمایی، با اجرای مجدد پرسشنامه به فاصله زمانی سه هفته ۰/۹۷ و در سطح ۰/۰۱ معنادار محاسبه گردید. همسانی درونی سؤالات محاسبه همبستگی بین نمره هر سؤال و نمره کل پرسشنامه، در این مرحله حاکی از آن بود که بین کلیه سؤالات و نمره کل پرسشنامه همبستگی معناداری وجود دارد. اعتبار هم‌زمان؛ ضمن اجرای پرسشنامه کمرویی به طور هم‌زمان با مصاحبه روان‌شناختی در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار محاسبه شد.

یافته‌ها

میانگین و انحراف استاندارد سن دختران نوجوان در این پژوهش ۱۷/۳۴ (۲/۴۷) بود. در این پژوهش ۶۳ دختر نوجوان در رشته ریاضی، ۴۸ دختر در رشته تجربی و ۳۹ دختر در رشته علوم انسانی مشغول به تحصیل بودند. در ادامه در بخش یافته‌ها در جدول ۱ نتایج شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش به همراه مفروضه‌های آن گزارش شده است.

است و به ترتیب نمره‌ای از ۱ تا ۳ می‌گیرند. مجموع نمرات کسب شده در هر خرده آزمون، نمایانگر نمره آزمودنی در آن بخش است و مجموع نمرات آزمودنی در چهار خرده آزمون (سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف‌پذیری)، نمره کلی و خلاقیت او را نشان می‌دهد. دامنه نمره کل خلاقیت هر آزمودنی بین ۶۰ و ۱۸۰ خواهد بود. سؤال‌های یک تا ۲۲ به سیالی، ۲۳ تا ۳۳ به بسط، ۳۴ تا ۴۹ به ابتکار و ۵۰ تا ۶۰ به انعطاف‌پذیری مربوط است. این نمره‌ها در چهار گروه جمع می‌شوند هر چه فرد در این پرسشنامه نمره بالاتری بگیرد دارای خلاقیت بیشتری است. پایایی آزمون خلاقیت عابدی، از طریق آزمون مجدد دانش آموزان مدارس راهنمایی تهران در سال ۱۳۶۳ در چهار بخش آزمون به این ترتیب به دست آمد: ضریب پایایی بخش سیالی ۰/۸۵، ابتکار ۰/۸۲، انعطاف‌پذیری ۰/۸۴ و بسط ۰/۸۰ (۲۱). ضریب همسانی درونی با استفاده از آلفای کرونباخ خرده آزمون‌های سیالی، انعطاف‌پذیری، ابتکار و بسط روی ۲۲۷۰ دانش‌آموز اسپانیایی به ترتیب ۰/۷۵، ۰/۶۶، ۰/۶۱ و ۰/۶۱ به دست آمد (۲۲).

پرسشنامه کمرویی سموعی: ابزار مورد استفاده برای سنجش کمرویی نسخه ۴۴ سؤالی مقیاس کمرویی سموعی (۲۲) بود که آزمودنی‌ها با پاسخ‌دهی به هر یک از سؤال‌های این پرسشنامه مطابق با وضعیت فعلی خود و روی یک مقیاس لیکرت پنج درجه‌ای هرگز=۰ تا

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی، برای متغیر هوش معنوی، خلاقیت و کمرویی نوجوانان

متغیرهای مورد بررسی	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس	کشیدگی	چولگی	ضریب ضریب تحمل	تورم واریانس	دور بین واتسون
خرده مقیاس تفکر وجودی انتقادی	۱۷/۵۶	۱/۶۴	۲/۶۹	۰/۷۸	-۰/۵۲	۰/۷۴	۱/۵۸	
خرده مقیاس تولید معنای شخصی	۱۶/۹۲	۲/۰۶	۴/۲۸	-۰/۱۷	۱/۰۳	۰/۶۷	۱/۵۲	
خرده مقیاس آگاهی متعالی	۱۵/۹۵	۱/۸۸	۳/۵۳	-۰/۳۳	۰/۴۸	۰/۴۸	۱/۴۳	۱/۷۸
خرده مقیاس بسط حالت هشیاری	۱۸/۳۶	۱/۹۲	۳/۷۲	۰/۴۸	-۰/۹۸	۰/۵۷	۱/۵۴	
نمره کل هوش معنوی	۶۷/۹۲	۳/۷۵	۱۴/۱۱	-۰/۸۳	۰/۰۶	۰/۶۲	۱/۵۹	۱/۶۹

۱/۷۰	۱/۴۶	۰/۴۸	۰/۷۲	-۰/۲۱	۸۱/۲۵	۹/۰۱	۱۱۶/۷۶	نمره کل خلاقیت
-	-	-	-۰/۱۱	-۰/۵۷	۱۳۸/۲۶	۱۱/۷۵	۹۵/۶۱	نمره کل کمرویی

همان‌طور که در جدول ۱. شاخص‌های توصیفی ویژگی‌های هوش معنوی در افراد شرکت‌کننده در پژوهش گزارش شده است. در این جدول میانگین و انحراف استاندارد خرده مقیاس تفکر وجودی انتقادی به ترتیب (۱۷/۵۶) و (۱/۶۴)، میانگین و انحراف استاندارد خرده مقیاس تولید معنای شخصی به ترتیب (۱۶/۹۲) و (۲/۰۶)، میانگین و انحراف استاندارد خرده مقیاس آگاهی متعالی به ترتیب (۱۵/۹۵) و (۱/۸۸)، میانگین و انحراف استاندارد خرده مقیاس بسط حالت هشیاری (۱۸/۳۶) و (۱/۹۲) و میانگین و انحراف استاندارد نمره کل هوش معنوی به ترتیب (۶۷/۹۲) و (۳/۷۵) به دست آمده است. همچنین شاخص‌های توصیفی نمره کل خلاقیت و کمرویی گزارش شده است. در این جدول

میانگین و انحراف استاندارد نمره کل خلاقیت به ترتیب (۱۱۶/۷۶) و (۹/۰۱) و میانگین و انحراف استاندارد نمره کل کمرویی به ترتیب (۹۵/۶۱) و (۱۱/۷۵) به دست آمده است. جدول فوق نشان می‌دهد که چولگی و کشیدگی بین ± 2 قرار دارند؛ بنابراین توزیع داده‌های متغیرهای پژوهش طبیعی است. مقدار دوربین واتسون در فاصله مجاز ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد؛ بنابراین مفروضه عدم وجود همبستگی بین خطاها تأیید می‌شود و می‌توان از رگرسیون استفاده کرد. مقادیر ضریب تحمل و تورم واریانس نیز نشان داد از نبود همپوشی بین متغیرهای پیش‌بین دارد.

جدول ۲. ماتریکس همبستگی هوش معنوی، خلاقیت و کمرویی نوجوانان

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱. خرده مقیاس تفکر وجودی انتقادی	۱						
۲. خرده مقیاس تولید معنای شخصی	۰/۳۸**	۱					
۳. خرده مقیاس آگاهی متعالی	۰/۴۰**	۰/۴۳**	۱				
۴. خرده مقیاس بسط حالت هشیاری	۰/۴۱**	۰/۵۰**	۰/۳۹**	۱			
۵. نمره کل هوش معنوی	۰/۴۸**	۰/۶۵**	۰/۳۸**	۰/۴۲**	۱		
۶. نمره کل خلاقیت	۰/۱۹*	۰/۰۳	۰/۰۷	۰/۱۷*	۰/۲۰*	۱	
۷. نمره کل کمرویی	-۰/۱۵	-۰/۰۳	-۰/۱۸*	-۰/۰۷	-۰/۱۸*	-۰/۱۶*	۱

همبستگی ($r = -0/181$ و $P = 0/05$) رابطه منفی معنادار و بین کمرویی و خلاقیت با ضریب همبستگی به دست آمده ($r = -0/164$ و $P = 0/05$) رابطه منفی معناداری وجود دارد.

در نتایج ماتریس همبستگی جدول ۲. ملاحظه می‌شود که هوش معنوی با خلاقیت با ضریب همبستگی به دست آمده ($r = 0/207$ و $P = 0/05$) رابطه مثبت معناداری دارد. همچنین بین هوش معنوی با کمرویی با ضریب

جدول ۳. خلاصه ضرایب رگرسیون چندگانه پیش‌بینی کمرویی بر اساس هوش معنوی و خلاقیت

سطح معناداری	T	Beta	B	F	R ²	R	ملاک	متغیر پیش‌بین
۰/۰۱۱	۲/۵۷۸	۰/۲۰	۰/۳۱	۶/۶۴	۰/۱۵	۰/۳۴	کمرویی	خلاقیت
۰/۰۲	-۲/۲۳	-۰/۱۸	-۰/۵۳					هوش معنوی

۰/۰۱۲	۲/۵۵	۰/۲۰	۰/۱۰	۴/۹۲	۰/۰۵	۰/۲۲	کمرویی	خرده مقیاس تفکر وجودی انتقادی
۰/۰۱۶	۲/۱۷	۰/۱۶	۰/۰۴					خرده مقیاس تولید معنای شخصی
۰/۰۱۷	۲/۰۵	۰/۱۴	۰/۰۱					خرده مقیاس آگاهی متعالی
۰/۰۱۳	۲/۵۱	۰/۱۸	۰/۰۳					خرده مقیاس بسط حالت هشیاری

را دارا هستند، بهتر و آسان تر عوامل و محیط‌های تنش‌زا را تحمل کنند. کشف وجود تجربه‌های معنوی افراد در حوزه‌های خاص و در دستگاه عصبی (مانند منطقه‌ی خدا) و ساختار مغز درگیر خلاقیت و حل مسئله، زمینه‌هایی را برای باورپذیری هوش معنوی به دست می‌دهد و همچنین شمار کسانی که معنویت را نوعی از هوش می‌دانند روبه افزایش است (۴). از سوی دیگر اگر کارکرد مغز انسان حل مسئله باشد تجربه‌های معنوی افراد آن‌ها را قادر می‌سازد تا به گونه‌ای خلاق مسائل مربوط به معنا و ارزش را در زندگی روزمره حل کنند. پس وجود هوش معنوی دست‌کم ممکن و محتمل خواهد بود. به اعتقاد جرج سیدل توانایی ربط دادن و وصل کردن موضوع، صرف‌نظر از این‌که در چه حوزه یا زمینه‌ای انجام می‌گیرد از مبانی بهره‌گیری خلاق از ذهن است و نهایتاً چنین استنباط می‌شود که بروز خلاقیت در هر فعالیتی قابل انتظار بوده و محدود به هیچ نوع خاصی از فعالیت‌ها نیست، به‌طور کلی آنچه در فرآیند خلاقیت اهمیت دارد تفکر است (۶).

از این رو با توجه به نتایج به‌دست آمده از پژوهش حاضر و مروری بر پژوهش‌های مشابه می‌توان چنین تبیین کرد که کمرویی رفتاری اکتسابی و آموخته شده است و افزون بر این برای درمان و برطرف کردن آن باید یادگیری زدایی صورت گیرد و رفتار تازه و مطلوب اجتماعی در فرد فراگیر شود؛ اگر در مورد رفتار غیراجتماعی این قبیل جوانان چاره‌ای اندیشیده نشود فرد دچار استرس‌های شدید شده و احتمالاً خطرناک‌ترین وضع را برای ابتلا به بیماری‌های شدید روانی مانند اسکیزوفرنی و یا افسردگی خواهد داشت (۱). روانشناسان معتقدند کمرویی هم یک ناتوانی و معلولیت فراگیر اجتماعی است (۱۱)؛ در هر جامعه درصد قابل توجهی از کودکان، نوجوانان و بزرگسالان با این اختلال رفتاری و بازدارنده رشد شخصیت

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که خلاقیت با ضریب بتای $(\beta=0/20, P=0/11)$ و هوش معنوی $(\beta=-0/18, P=0/02)$ قادر به پیش‌بینی کمرویی در دانش‌آموزان نوجوان بود. همچنین نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که خرده مقیاس تفکر وجودی انتقادی با ضریب بتای $(\beta=0/20, P=0/12)$ ، خرده مقیاس تولید معنای شخصی با ضریب بتای $(\beta=0/16, P=0/16)$ ، خرده مقیاس آگاهی متعالی با ضریب بتای $(\beta=0/14, P=0/17)$ و خرده مقیاس بسط حالت هشیاری با ضریب بتای $(\beta=0/18, P=0/13)$ قادر به پیش‌بینی کمرویی در دانش‌آموزان نوجوان بود.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به بررسی رابطه بین هوش معنوی و خلاقیت با کمرویی نوجوانان دختر مقطع متوسطه پرداخت. نتایج نشان داد که بین هوش معنوی و خلاقیت با کمرویی نوجوانان رابطه معناداری وجود دارد و علاوه بر آن هوش معنوی و ابعاد آن و همچنین خلاقیت توانستند کمرویی را در نوجوانان پیش‌بینی کنند. با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان چنین بیان کرد که یکی از عوامل مؤثر در افزایش احساس رضایتمندی، عزت‌نفس و خود واقع‌بینی، پیوندهای معنوی است. از آنجا که فرد بالیمان دارای ارتباطات و اعتقادات معنوی است، کمتر احساس رهاشدگی، پوچی و تنهایی می‌کند و هوش معنوی به عنوان یکی از مفاهیم جدید هوش، زیربنای موضوعاتی است که به آن‌ها ایمان داریم. یافته‌های این پژوهش با نتایج دوادی (۴)، بروجنی و همکاران (۱)، شامخی و موسوی (۶)، لیاو و همکاران (۱۵) همخوان است. از این رو معنویت شخصی به طور موثقی، خلاقیت و کمرویی را پیش‌بینی می‌کند. همچنین هوش معنوی به عنوان یک مکانیسم سازگاری ارزیابی می‌شود که به آن‌ها کمک می‌کند که نسبت به کسانی که سطح پایین‌تری از معنویت شخصی و همچنین اعتماد به نفس

نوجوانان در کنار پرورش خلاقیت، می‌تواند در گسترش رفتارهای نوآورانه مؤثر واقع شود. محدودیتی که پژوهش حاضر با آن مواجه است استناد صرف به متغیرهای مطالعات خارجی است؛ از آنجا که هوش معنوی با جلوه دینی در جامعه ایران مورد توجه است و عامل تأثیرگذاری در شکل‌گیری رفتارهای کاری به طور اعم و رفتار نوآورانه به طور اخص محسوب می‌شود. از این رو توجه به ویژگی‌ها و متغیرهای درون‌کشوری (بومی) در هوش معنوی به عنوان یکی از اولویت‌های پژوهش در تحقیقات دیگر، ضرورت دارد.

موازین اخلاقی

در این پژوهش موازین اخلاقی شامل اخذ رضایت آگاهانه، تضمین حریم خصوصی و رازداری رعایت شد. همچنین زمان تکمیل پرسشنامه‌ها ضمن تأکید به تکمیل تمامی سؤال‌ها، شرکت‌کنندگان در مورد خروج از پژوهش در هر زمان و ارائه اطلاعات فردی مختار بودند. به آن‌ها اطمینان داده شد که اطلاعات محرمانه می‌ماند و این امر نیز کاملاً رعایت شد.

تشکر و قدردانی

از همه شرکت‌کنندگان در پژوهش و همه کسانی که در اجرای این پژوهش همکاری داشتند؛ تشکر و قدردانی می‌شود.

مشارکت نویسندگان

در تدوین این مقاله همه نویسندگان در طراحی، روش‌شناسی، مفهوم‌سازی، گردآوری و تحلیل داده‌ها، پیش‌نویس، ویراستاری و نهایی‌سازی نقش یکسانی داشتند.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، این مقاله حامی مالی و تعارض منافع ندارد.

منابع

1. Borujeni, S., Bahmani Ghaed, Mo., & Jabbari Fard, F. Investigating the Relationship between Spiritual Intelligence and Creativity of Primary School Teachers (with a history of less than ten years) in Borujen, Psychological and Educational Studies, 2019, 37 (2): 71-61 [Persian].

اجتماعی مواجه‌اند؛ در بسیاری از مواقع، کمرویی اصلی‌ترین مانع شکوفایی قابلیت‌ها، خلاقیت‌ها و ایفای مسؤولیت‌هاست (۱۴). مرور نتایج پژوهش‌ها نشان داد که افراد کمرو از ابراز وجود می‌هراسند، درباره شیوه واکنش دیگران به خود بسیار حساس‌اند و به سرعت دستپاچه می‌شوند و نشانه‌های فیزیولوژیکی اضطراب مانند بالا رفتن ضربان قلب، سرخ شدن چهره و ناراحتی معده را تجربه می‌کنند (۱۲). از این رو معنویت و در رأس آن هوش معنوی می‌تواند به عنوان مکانیزمی برای مقابله با کمرویی در نظر گرفته شود و نتایج نیز نشان داد که با کاهش کمرویی قدرت ریسک و خلاقیت فرد بیشتر شده و در نتیجه فرد از سلامت روان و رضایتمندی زیادی بهره‌مند می‌شود؛ بنابراین با توجه به نتایج به دست آمده و به منظور بالا بردن هوش معنوی و ارتقاء مؤلفه‌های آن در بین نوجوانان و به تبع آن توسعه رفتارهای نوآورانه در بین آن‌ها موارد زیر پیشنهاد می‌شود: آموزش معنوی نوجوانان در راستای تقویت ایمان به جاودانگی و تنظیم رفتار و عقاید و مسیر زندگی بر اساس آن، سعی برای حل مشکلات با دید کلی‌تر، طراحی و تدوین اهداف زندگی به صورت مشخص، حفظ کنترل و هوشیاری در موقعیت‌های مختلف، کنترل احساسات و عواطف، حفظ آرامش درونی در موقعیت‌های استرس‌زا، بالا بردن سطح آگاهی از واقعیت‌های محیط اطراف و استفاده از دیدگاه‌ها و نظرات دیگران، مطالعه داستان‌ها، کلمات قصار، تعالیم یا دیگر نکات پندآموز در لحظات سخت زندگی، اهمیت و ارزش قائل شدن به امر تحصیل و آموزش، سعی در لذت بردن از فعالیت‌های روزانه زندگی، واقعیت‌گرایی و دوری از سرنوشت‌گرایی، حفظ آرامش ظاهری و درونی، بهره‌مندی از تجربیات گذشته خود و دیگران در زندگی، ارتقاء سطح معنوی و دین‌داری، اهتمام در انجام اعمال، مناسک و واجبات دینی و توجه و پایبندی به آداب و سنن و مراسم مذهبی در مراحل مختلف زندگی، توسعه صداقت و درستکاری در اعمال، رفتار و گفتار، مثبت‌نگری و توجه به نکات مثبت و مشترک در راستای حفظ ارتباط با دیگران و توجه به تمام ابعاد رفتارها و گفتارهای دیگران. توسعه این مؤلفه‌ها در کنار پایش مستمر به کارگیری آن‌ها در رفتارهای

- and subjective well-being in Iran. *International Journal of Psychology* 50(2): 115–120.
13. Krok, D (2015) The mediating role of optimism in the relations between sense of coherence, subjective and psychological well-being among late adolescents. *Personality and Individual Differences* 85: 134–139.
 14. Liu, C, Cheng, Y, Hsu, AS, et al. (2018) Optimism and self-efficacy mediate the association between shyness and subjective well-being among Chinese working adults. *PLoS ONE* 13(4): e0194559.
 15. Liu, J, Bowker, JC, Coplan, RJ, et al. (2019) Evaluating links among shyness, peer relations, and internalizing problems in Chinese young adolescents. *Journal of Research on Adolescence* 29: 696–709.
 16. Satici B. (2019). Testing a model of subjective well-being: The roles of optimism, psychological vulnerability, and shyness. *Health Psychology Open*. 2(3): 21-34
 17. Zee, M, Roorda, DL (2018) Student–teacher relationships in elementary school: The unique role of shyness, anxiety, and emotional problems. *Learning and Individual Differences* 67: 156–166.
 18. Zhao, J, Kong, F, Wang, Y (2013) The role of social support and self-esteem in the relationship between shyness and loneliness. *Personality and Individual Differences* 54(5): 577–581.
 19. King DB. (2008). Rethinking claims of spiritual intelligence: A definition, model, and measure. *Applications of Modeling in the Natural and Social Sciences Program (Dissertation)*. Ontario: Trent University.
 20. Raqib, M., Siyadat, S. An Analysis of Spiritual Intelligence of Department Heads at Isfahan University and Its Relation to Demographic Traits. *Studies in Islam and Psychology*, 2012; 5(9): 131-143. [Persian].
 21. Abedi, J. Creativity and new ways of measuring it. *Psychological Research*, 1993, 2 (2): 16-29 [Persian].
 22. Daemi H, Moghimi Barforoosh F. Normalization of The Creativity Test. *Advances in Cognitive Sciences*. 2004; 6 (3 and 4) :1-8 [Persian].
 23. Samui, R. Shyness test. Published by Sina Behavioral Sciences Research Institute (Psychic Equipment). 2003, 103-107 [Persian].
 2. Taşan, S. B. (2013). The influences of participative organizational climate and selfleadership on innovative behavior and the roles of job involvement and proactive personality: A Survey in the Context of SMEs in Izmir, *Technology and Innovation Management. Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 15, 421–461.
 3. Duverger, P. (2012). Using dissatisfied customers as a source for innovative service ideas. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 11(4): 511-521.
 4. Davadi, Kh. The relationship between spiritual intelligence and creativity among high school teachers in Tabriz. *New Advances in Psychology, Educational Sciences and Education*, 2019, 2 (18): 29-16 [Persian].
 5. Pirkhaefi, A., Rafieyan, H. Investigation the relationship between emotional intelligence and mental health of primary school teachers with pupils' creativity in Behshar city. *Journal of Innovation and Creativity in Human Science*, 2012; 1(4): 19-35. [Persian].
 6. Shamekhi, Z., & Mousavi, S.F. The mediating role of psychological well-being in the relationship between Spiritual intelligence and happiness, *Tabriz University of Medical Sciences and Health Services*, 2018, 10(3): 52-62 [Persian].
 7. Hamid, N., & Zemestani, M. The relationship between spiritual intelligence, personality traits and quality of life in medical students. *Hormozgan Medical Journal*, 2013, 17(4): 347-355 [Persian].
 8. Jena, L. K., & Pradhan, R. K. (2018). Psychological capital and workplace spirituality: Role of emotional intelligence. *International Journal of Work Organisation and Emotion*, 1 (6), 6-65.
 9. Satici, SA (2019) Facebook addiction and subjective well-being: A study of the mediating role of shyness and loneliness. *International Journal of Mental Health and Addiction* 17(1): 41–55.
 10. Sangani A, Jangi P. (2019). The relationship between alexithymia and shyness in nursing students with mediating roles of loneliness and social identity. *Res Dev Med Educ*. 2019;8(1):41-47
 11. Coplan, RJ, Liu, J, Cao, J, et al. (2017) Shyness and school adjustment in Chinese children: The roles of teachers and peers. *School Psychology Quarterly* 32(1): 131–142. [Persian].
 12. Joshanloo, M, Daemi, F (2015) Self-esteem mediates the relationship between spirituality